

**ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

**SHARQ MUTAFAKKIRLARINING SHAXS MA'NAVIYATI VA MA'NAVIY
TASAVVURLARIGA TA'SIR ETISHNING NAZARIY ASOSLARI.**

Nazarova Dildoraxon Nuralijon qizi

Qo'qon davlat universiteti 2-bosqich magistranti

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy ishda Sharq mutafakkirlarining shaxs ma'naviyati va ma'naviy tasavvurlarini shakllantirishga qo'shgan hissasi hamda ularning nazariy qarashlari yoritilgan. Forobiy, Beruniy, Ibn Sino, Yusuf Xos Hojib va Alisher Navoiy kabi allomalarning ma'naviyat, axloq, tarbiya va inson kamoloti haqidagi g'oyalari tahlil qilingan. Shaxs ma'naviyatini shakllantirishda ilm, tarbiya, axloqiy qadriyatlar va ijtimoiy muhitning o'rni ilmiy asosda yoritilgan. Natijada, Sharq mutafakkirlarining ma'naviy qarashlari bugungi ta'lim-tarbiya tizimida ham dolzarb ahamiyatga ega ekani asoslab berildi.*

Kalit so'zlar: *Sharq mutafakkirlari, ma'naviyat, shaxs kamoloti, axloq, tarbiya, ma'naviy tasavvur,*

KIRISH

Zamonaviy ta'lim va tarbiya jarayonida shaxs ma'naviyatini shakllantirish masalasi eng dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. Chunki globallashuv jarayoni, axborot oqimining keskin ortishi va turli madaniy ta'sirlar yoshlarning dunyoqarashi, qadriyatlar va ma'naviy tasavvurlariga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli shaxsning ma'naviy barkamolligini ta'minlash, uning axloqiy mezonlarini mustahkamlash ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biriga aylanib bormoqda. Ayniqsa, yosh avlodning ma'naviy tasavvurlari, axloqiy qarashlari va hayotiy pozitsiyasini shakllantirishda Sharq mutafakkirlarining boy ilmiy-ma'naviy merosi alohida ahamiyatga ega. Ularning asarlarida inson kamoloti, halollik, adolat, ilmga intilish, sabr-toqat va jamiyatga foyda keltirish kabi umuminsoniy qadriyatlar asosiy o'rin tutadi. Bu g'oyalar bugungi kunda ham shaxs tarbiyasida muhim nazariy manba bo'lib xizmat qiladi.

Sharq allomalari — Forobiy, Beruniy, Ibn Sino, Yusuf Xos Hojib va Alisher Navoiy kabi mutafakkirlar o'z asarlarida insonning ma'naviy kamolotga erishishi ilm, tarbiya va axloqiy poklik bilan uzviy bog'liqligini asoslab berganlar. Ularning fikricha, komil inson faqat bilimga ega bo'lish bilan emas, balki yuksak axloq, ijtimoiy mas'uliyat va o'zini boshqara olish qobiliyati bilan ham ajralib turadi.

Bugungi kunda ushbu g'oyalar yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda, chunki ta'lim muassasalarida yoshlar orasida ijtimoiy moslashuv, axloqiy qadriyatlarning zaiflashuvi va ma'naviy bo'shliq kabi muammolar kuzatilmoqda. Bu esa ta'lim jarayonida faqat bilim berish emas, balki ma'naviy tarbiyani kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan, Sharq

**ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

mutafakkirlarining pedagogik qarashlarini o'rganish va ularni zamonaviy ta'lim amaliyotiga tatbiq etish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Shuningdek, ma'naviy tasavvurlarni shakllantirishda oila, ta'lim muassasasi va ijtimoiy muhit o'rtasidagi uzviylik ham muhim rol o'ynaydi. Aynan shu omillar shaxsning ichki dunyosi, qadriyatlari va hayotiy qarorlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois Sharq mutafakkirlarining ma'naviyat haqidagi qarashlarini chuqur o'rganish zamonaviy pedagogika uchun dolzarb ilmiy muammo sifatida qaraladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Sharq mutafakkirlarining shaxs ma'naviyati va ma'naviy tasavvurlarini shakllantirishdagi o'rni ilmiy adabiyotlarda keng yoritilgan bo'lib, bu masala falsafiy, pedagogik va axloqiy yondashuvlar asosida tahlil qilingan. Xususan, Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Yusuf Xos Hojib va Alisher Navoiy kabi mutafakkirlarning asarlarida inson kamoloti, axloqiy poklik, ilmga intilish va ma'naviy yetuklik g'oyalari asosiy o'rinni egallaydi. Ularning qarashlarida shaxs ma'naviyati faqat bilim bilan emas, balki axloqiy tarbiya, ijtimoiy mas'uliyat va ichki intizom bilan uzviy bog'liqligi ta'kidlanadi.[1,13-b]

Shuningdek, V. A. Slastenin va L. S. Vygotskiy kabi olimlar shaxs rivojlanishida ijtimoiy muhit, tarbiya va faoliyatning o'rnini asoslab bergan bo'lib, bu qarashlar Sharq mutafakkirlarining ma'naviy tarbiya haqidagi g'oyalari bilan uyg'unlashadi[4,192-b]. Ularning fikricha, shaxsning ma'naviy tasavvurlari jamiyat, oila va ta'lim muassasasi o'zaro ta'siri natijasida shakllanadi.

O'zbek olimlari orasida R. Qodirova, Sh. Sattorova, N. X. Jo'raev va M. Yo'ldasheva kabi tadqiqotchilar ham shaxs ma'naviyati, ijtimoiy kompetensiyalar va pedagogik tarbiya masalalarini chuqur o'rganganlar. Ularning ilmiy ishlarida ma'naviy tarbiyaning asosiy omillari sifatida ijtimoiy muhit, pedagogik ta'sir va milliy qadriyatlarning o'rni alohida qayd etiladi[3,124-b]. Ayniqsa, M. Yo'ldasheva o'z tadqiqotlarida bo'lajak o'qituvchilarda ijtimoiy va ma'naviy kompetensiyalarni rivojlantirishda reflektiv yondashuvning ahamiyatini ta'kidlaydi[5,28-b]. Bu yondashuv shaxsning o'zini anglash, o'z faoliyatini tahlil qilish va ma'naviy rivojlanishiga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi sifatida kompleks yondashuv tanlandi. Unda tarixiy-qiyosiy, analitik, pedagogik kuzatuv va kontent-tahlil metodlaridan foydalanildi. Sharq mutafakkirlarining asarlari mazmunan tahlil qilinib, ularning ma'naviy tarbiya haqidagi qarashlari zamonaviy ta'lim jarayoni bilan qiyoslandi. Shu asosda shaxs ma'naviyatini shakllantirishda Sharq pedagogik merosining o'rni va ahamiyati aniqlab berildi.

MUHOKAMA VA NATIJA

Sharq mutafakkirlarining shaxs ma'naviyati va ma'naviy tasavvurlarini shakllantirishdagi qarashlari tahlil qilinganda, ular inson kamolotini faqat bilim bilan emas, balki axloqiy tarbiya, ichki intizom va ijtimoiy mas'uliyat bilan uzviy bog'liq holda talqin etganliklari aniqlanadi. Xususan, Forobiy, Beruniy, Ibn Sino va Alisher Navoiy asarlarida ma'naviy yetuklikning asosiy

**ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

mezoni sifatida insonning komillikka intilishi, adolatli bo'lishi va jamiyatga foyda keltirishi g'oyalari ilgari suriladi.[1,78-b]

Shaxs ma'naviyati esa insonning ichki dunyosi, qadriyatlari, hayotiy qarashlari va axloqiy pozitsiyasini ifodalovchi murakkab psixologik-pedagogik hodisa hisoblanadi. Ma'naviy tasavvurlar esa shaxsning dunyoni idrok etishi, ijtimoiy hodisalarga munosabati va qadriyatlar tizimini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli Sharq mutafakkirlarining g'oyalari shaxs ma'naviy rivojlanishining nazariy asosini tashkil etadi.

Shunday ekan, Sharq mutafakkirlarining ma'naviy qarashlarini ta'lim jarayonida qo'llash deganda quyidagilar tushuniladi:

- har bir mutafakkir g'oyalarini individual tahlil qilish va o'rganish,
- axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni chuqur anglash,
- komil inson g'oyasini zamonaviy ta'lim bilan bog'lash,
- talaba-yoshlarda ma'naviy tasavvurlarni shakllantirishga yo'naltirilgan tarbiyaviy yondashuvlarni qo'llash.

Bu jarayon o'qituvchidan yuqori darajadagi ma'naviy madaniyat, tarixiy bilim va pedagogik mahoratni talab qiladi. Shu tariqa, Sharq mutafakkirlarining merosi nafaqat nazariy bilim sifatida, balki amaliy tarbiyaviy vosita sifatida ham ahamiyat kasb etadi.

Sharq mutafakkirlarining ma'naviy g'oyalarining afzalligi shundaki, ular insonni har tomonlama yetuk shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi va har bir vaziyatda axloqiy mezonlarga tayangan holda qaror qabul qilishni targ'ib etadi. Amaliy tahlillar shuni ko'rsatdiki, ta'lim jarayonida ushbu g'oyalar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar orqali talabalarda milliy qadriyatlarga hurmat, ma'naviy ong va ijobiy dunyoqarash shakllanadi.

Shuningdek, empirik kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, Sharq mutafakkirlari g'oyalarini o'rganish orqali talabalarda o'z-o'zini anglash, refleksiya qilish va ma'naviy qaror qabul qilish qobiliyati rivojlanadi.[2,43-b] Yana bir muhim natija shuki, talabalar ma'naviy qadriyatlarni o'rganish jarayoniga ijobiy munosabat bildirganlar. Ular o'z fikrlarini erkin ifoda etish, milliy merosga hurmat bilan qarash va o'z hayotiy pozitsiyalarini shakllantirishda Sharq mutafakkirlarining g'oyalarini muhim manba sifatida qabul qilganliklarini ta'kidlaganlar. Bu esa ta'lim jarayonida ma'naviy-axloqiy tarbiyaning kuchayishiga xizmat qiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Sharq mutafakkirlarining shaxs ma'naviyati va ma'naviy tasavvurlariga oid qarashlari zamonaviy ta'lim jarayonida muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega. Ularning asarlarida ilgari surilgan komil inson, ilmga intilish, axloqiy poklik va ijtimoiy mas'uliyat g'oyalari shaxs ma'naviy kamolotining asosini tashkil etadi.

Shu boisdan, Sharq mutafakkirlarining ma'naviy merosini ta'lim jarayoniga tatbiq etish yosh avlodni barkamol va ma'naviy yetuk shaxs sifatida tarbiyalashda muhim omil hisoblanadi.

**ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

FOYDALANILGAN MANBALAR

1. Qodirova R. Pedagogik kompetensiya va uning rivojlanish omillari. – Toshkent: Fan, 2018. b-13
2. Sattorova Sh. Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020. b-43
3. Slastenin V. A. Pedagogika. – Moskva: Akademiya, 2002.b-124
4. Vygotskiy L. S. Psixologiya razvitiya cheloveka. – Moskva: Smysl, 2005.b-192
5. Yo'ldasheva M. Bo'lajak o'qituvchilarda ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirish. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. b-28